

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Бориса Грінченка

ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР

ІНКЛЮЗИВНОЇ
ОСВІТИ

ІППО КУБГ

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ВІД «А» ДО «Я»

ПОРАДНИК ДЛЯ ПЕДАГОГІВ І БАТЬКІВ

Київ-2016

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут післядипломної педагогічної освіти
Науково-методичний центр інклюзивної освіти

Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ВІД «А» ДО «Я»

ПОРАДНИК ДЛЯ ПЕДАГОГІВ І БАТЬКІВ

Київ-2016

Укладачі: Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк

Розробку посібника «Інклюзивна освіта від А до Я: poradник для педагогів і батьків» здійснено в рамках діяльності науково-методичного центру інклюзивної освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Інклюзивна освіта від А до Я: poradник для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. – К., 2016. – 68 с.

Мета посібника – відповісти на основні запитання про впровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах системи дошкільної та загальної середньої освіти, які найчастіше виникають у педагогів і батьків.

Посібник створено у формі запитань і відповідей. Відповіді на запитання містять посилання на основні законодавчі та нормативно-правові документи, інші літературні джерела, а також **коментарі**, які можуть не співпадати із зазначеними першоджерелами. Ми робимо це для того, щоб читачі краще зрозуміли суть інклюзії, а також віримо, що краще розуміння цього процесу приведе до нових, покращених змін як у законодавстві, так і у практиці.

ЗМІСТ

Вступ	8
I Основні поняття: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, універсальний дизайн, розумне пристосування	9
Що таке інклюзивна освіта?	10
Як розуміти поняття «інклюзивний навчальний заклад»?	11
Чи можна вважати інклюзивним навчальний заклад зі спеціальними групами/класами?	11
Хто такі діти з особливими освітніми потребами?	11
Що таке універсальний дизайн і розумне пристосування?	12
II Зарахування дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній навчальний заклад	13
Хто приймає рішення про відкриття інклюзивних класів у навчальному закладі?	14
Як здійснюється зарахування дітей з особливими освітніми потребами в навчальний заклад?	14
III Що треба знати про психолого-медико-педагогічну консультацію (ПМПК)?	15
Що таке психолого-медико-педагогічна консультація (ПМПК) та її функції	16
Де я можу знайти адресу районної ПМПК?	17
Як записатись на прийом?	17
Які документи потрібні для проведення консультації в ПМПК?	17
Чи можуть батьки бути присутніми під час оцінювання розвитку своєї дитини?	18
Що таке висновок ПМПК?	18

Як психолого-медико-педагогічна консультація (ПМПК) забезпечує супровід педагогам загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів?	19
Чи може практичний психолог звернутися у психолого-медико-педагогічну консультацію із заявою про здійснення психолого-педагогічного вивчення дитини, яка відвідує загальноосвітній навчальний заклад?	20
IV Особливості організації навчання в інклюзивному навчальному закладі.	21
Хто в навчальному закладі відповідає за організацію інклюзивної освіти?	22
За що відповідають батьки?	22
Які умови повинні бути створені для організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в навчальному закладі?	22
Скільки учнів повинно бути в інклюзивному класі?	23
За якими програмами навчаються учні з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі?	24
V Асистент учителя та інші додаткові фахівці.	25
В яких нормативно-правових документах зазначена посада асистента?	26
Якими є основні завдання й функції асистента вчителя в навчально-виховному процесі?	26
Чим відрізняється асистент учителя від асистента дитини?	28
Які послуги, окрім освітніх, може отримати дитина з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі?	28
Хто ще може надавати додаткові послуги дитині з особливими потребами у процесі навчання та якими є функції цих фахівців?	29

Де можна отримати супровід вузьких спеціалістів (учитель-логопед, учитель-дефектолог, учитель-сурдопедагог, учитель-тифлопедагог) окрім навчальних закладів?	31
VI Що таке індивідуальна програма розвитку (ІПР)?	33
Що таке індивідуальна програма розвитку?	34
В яких нормативних документах розповідається про індивідуальну програму розвитку?	34
Де реалізується індивідуальна програма розвитку – удомачи у школі?	34
Хто складає індивідуальну програму розвитку для дитини?	35
Що повинна містити індивідуальна програма розвитку?	35
Скільки часу діє індивідуальна програма розвитку (ІПР)?	35
Чи залучаються батьки до написання індивідуальної програми розвитку?	36
Чи обов'язковим є підписання індивідуальної програми розвитку батьками дитини?	36
Що таке індивідуальна навчальна програма та індивідуальний навчальний план у контексті написання індивідуальної програми розвитку (ІПР)?	36
VII Компоненти індивідуальної програми розвитку	39
З яких компонентів складається індивідуальна програма розвитку (ІПР)?	40
Яка інформація записується в компоненті «наявний рівень знань і вмінь дитини»?	40
Що таке адаптація, яка зазначається в індивідуальній програмі розвитку?	40
У чому полягає важливість модифікацій?	41
На що звертати увагу при розробці й написанні навчальних цілей і завдань в індивідуальній програмі розвитку (ІПР)?	41

Що мається на увазі під спеціальними та додатковими послугами?	42
VIII Індивідуальна форма навчання	43
Що таке індивідуальна форма навчання?	44
Хто має право на індивідуальне навчання?	44
Що є підставою для організації індивідуальної форми навчання?	45
Яким є порядок зарахування на індивідуальну форму навчання?	46
Чи може дитина з особливим освітніми потребами навчатися за дистанційною формою навчання?	46
Що таке індивідуальний навчальний план у контексті організації індивідуальної форми навчання?	47
Як здійснюється оплата праці педагогічних працівників, які навчають учнів за індивідуальною формою навчання?	48
Що таке індивідуальна програма реабілітації?	49
Чому вчителям чи батькам важливо знати про цей документ?	49
Де зазначається інформація про індивідуальну програму реабілітації?	50
Хто складає індивідуальну програму реабілітації для дітей з інвалідністю?	50
IX Інклюзія в дошкільному навчальному закладі	51
Чи внесено зміни в Положення про дошкільний навчальний заклад про питання інклюзивної освіти?	52
Хто приймає рішення про створення інклюзивної групи (груп) у дошкільному навчальному закладі?	52
Які документи потрібні для зарахування дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивну групу дошкільного навчального закладу?	53
Якою є наповнюваність інклюзивних груп?	53

Чи відрізняється режим роботи в інклюзивних групах від роботи у групах загального розвитку?	54
За якими програмами здійснюється навчально-виховний процес в інклюзивних групах дошкільного навчального закладу?	54
Які додаткові послуги, крім освітніх, може отримати дитина з особливими освітніми потребами в дошкільному навчальному закладі?	55
Чи передбачається в дошкільному навчальному закладі посада асистента вихователя?	56
Якими є основні завдання та функції асистента вихователя?	56
Чим відрізняється асистент вихователя від асистента дитини?	56
Що таке індивідуальна група супроводу дитини?	57
Як ввести у штатний розклад дошкільного навчального закладу посаду додаткового спеціаліста для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами?	57
Х Інклюзія: опорні школи	59
Що таке опорна школа?	60
Яким чином опорна школа пов'язана з інклюзією?	60
Додаток А.	
Контакти міської та районних у місті Києві психолого-медико-педагогічних консультацій.	61
Додаток Б.	
Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Україні	62

Вступ

Одним з основних пріоритетів розвитку сучасної освіти є забезпечення рівних прав на освіту для всіх дітей, у тому числі для дітей з особливими освітніми потребами, дітей з інвалідністю, дітей з інших соціально вразливих груп.

Реформування освіти в напрямі інклюзії підтверджується численними змінами в законодавстві України, практичною діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів та узгоджується з основними міжнародними документами у сфері забезпечення прав дітей, зокрема зі статтею 24 «Освіта» Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю».

Зміни в законодавчих і нормативно-правових документах про розвиток інклюзивної освіти викликають чималу кількість запитань про їх запровадження в більшості учасників освітнього процесу – керівників навчальних закладів, педагогів, батьків тощо.

Мета цього *порадника* – відповісти на основні запитання про впровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах системи дошкільної та загальної середньої освіти, з якими ми зустрічаємось у процесі роботи з педагогами та батьками. Відповідаючи на запитання, ми даємо основні посилання на законодавчі та нормативно-правові документи, інші літературні джерела, а також свої **коментарі**, які можуть не співпадати із зазначеними першоджерелами. Ми робимо це для того, щоб читачі краще зрозуміли суть інклюзії, а також віримо, що краще розуміння цього процесу приведе до нових, покращених змін як у законодавстві, так і у практиці.

Ми дякуємо управлінню дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти Департаменту освіти, молоді та спорту Київської міської державної адміністрації, зокрема Олені Василівні Бошно (начальнику управління), за ідею створення такого *порадника*, а також за підтримку при його розробці.

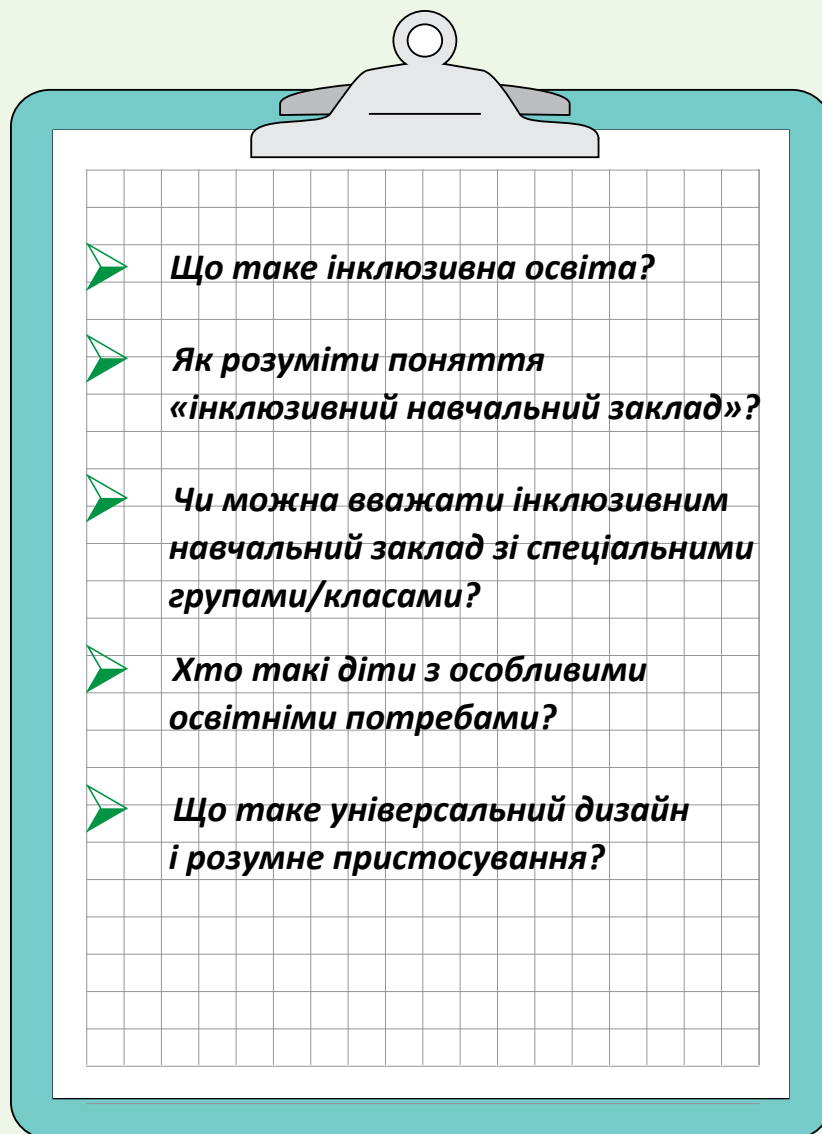
Дякуємо Оксані Миколаївні Поляковій, завідувачу Київської психолого-медико-педагогічної консультації (ПМПК), за консультування про інформацію, якою найчастіше цікавляться батьки, відвідуючи цю структуру.

Сподіваємося, що цей *порадник* стане корисним ресурсом у забезпеченні якісного інклюзивного навчального середовища для всіх дітей, і в першу чергу для тих дітей, які найбільше цього потребують.

*Н. З. Софій,
завідувач науково-методичного центру інклюзивної освіти*

РОЗДІЛ І

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ: ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА, ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ, УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН, РОЗУМНЕ ПРИСТОСУВАННЯ

Що таке інклюзивна освіта?

Інклюзивна освіта як концепція, філософія освіти (як наприклад, демократична освіта, громадянська освіта, особистісно-зорієнтована освіта тощо) у різних джерелах описується по-різному.

Розрізняють вужче й ширше розуміння інклюзивної освіти. Вужче розуміння інклюзії – це «включення» дітей з особливими освітніми потребами та дітей з інвалідністю в загальноосвітні навчальні заклади. Ширше розуміння інклюзивної освіти полягає в позитивному ставленні до багатоманітності учнів, цінуванні та врахуванні відмінностей кожного учня.¹ <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/264/>.

Спільними для всіх визначень інклюзивної освіти є такі положення:

- В основі інклюзивної освіти – підхід, що базується на дотриманні права на освіту для всіх дітей, у тому числі дітей із соціально вразливих груп (дітей з особливими освітніми потребами, дітей з інвалідністю, дітей-сиріт тощо).
- Позитивне сприйняття багатоманітності – сприйняття індивідуальних відмінностей учнів як корисного ресурсу, а не проблеми.
- Максимально значуща участь в освітньому процесі, а не тільки фізична присутність у класі/групі.
- Виявлення й усунення бар'єрів (фізичних, інформаційних, інституційних і негативного/упередженого ставлення).² <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849r.pdf>.

¹ Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./[Тоні Бут]; пер. з англ. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015.

² Руководящие принципы политики в области инклюзивного образования. ЮНЕСКО. – 2009.

Як розуміти поняття «інклюзивний навчальний заклад»?

Насправді, усі заклади системи дошкільної, загальної середньої, професійної та вищої освіти повинні бути інклюзивними, тобто забезпечувати максимальну участь в освітньому процесі для всіх його учасників, у тому числі для дітей/осіб з особливими потребами. Оскільки в Україні інклюзивна освіта все ще знаходиться на етапі свого становлення, інклюзивними навчальними закладами називають ті, в яких навчаються діти з порушеннями розвитку в інклюзивних групах/класах.

Чи можна вважати інклюзивним навчальний заклад зі спеціальними групами/класами?

Оскільки інклюзія – це неперервний процес підвищення участі кожної дитини в навчальному процесі та зменшення кількості випадків виключення з нього, навчальні заклади зі спеціальними (компенсуючими) групами/класами частково можна називати інклюзивними – діти з особливими освітніми потребами мають більше можливостей спілкування зі своїми однолітками, доступу до типової навчальної програми, ресурсів місцевої громади тощо в порівнянні з перебуванням у спеціальних навчальних закладах чи навчаючись удома.

Хто такі діти з особливими освітніми потребами?

Відповідно до ширшого розуміння інклюзивної освіти та міжнародних документів, діти з особливими потребами – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці, працюючі діти, діти-мігранти, діти – представники національних меншин,

діти – представники релігійних меншин, діти із сімей з низьким прожитковим мінімумом, безпритульні діти, діти-сироти, діти із захворюваннями СНІД/ВІЛ та інші).

В українському законодавстві термін «*діти з особливими освітніми потребами*» використовується у вузькому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю.

Що таке універсальний дизайн і розумне пристосування?

Ці два терміни зазначені серед інших у Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю», яку Україна ратифікувала у 2009 році.³ http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

Уперше з'явившись в архітектурній сфері, **універсальний дизайн** в освіті є підходом, що забезпечує врахування всіх потреб учнів/студентів на етапі планування освітніх послуг/продуктів і стосується всіх аспектів освітнього процесу: навчальних програм, навчальних планів, процесу оцінювання навчальних досягнень учнів, дизайну навчальних закладів, спортивних майданчиків, веб-сайтів тощо.

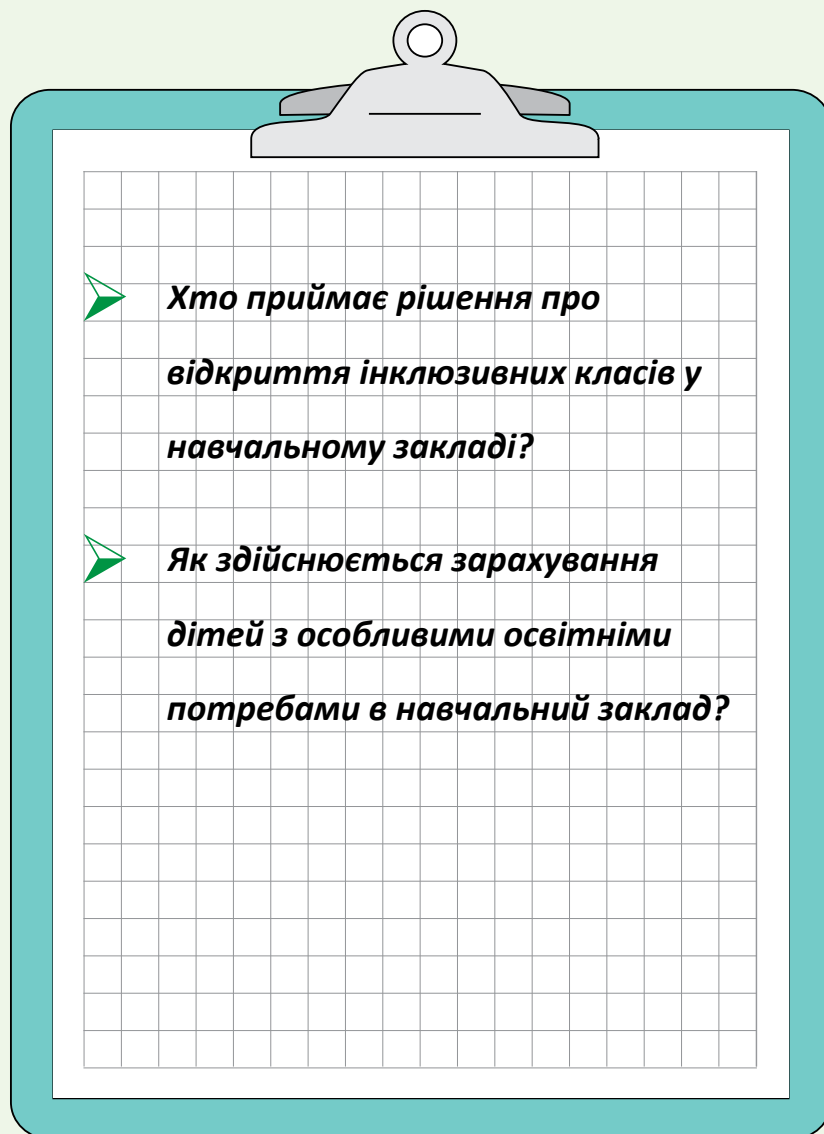
Розумне пристосування означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, модифікацій і коректив, які є необхідними, відповідними й виправданими. Це здійснюється для забезпечення реалізації всіх прав дітей/осіб з інвалідністю.

Більше інформації про універсальний дизайн в освіті можна знайти за посиланням <http://ussf.kiev.ua/ieeditions/>.

³ Закон України №1767-VI від 16.12.2009р.

РОЗДІЛ II

ЗАРАХУВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

Хто приймає рішення про відкриття інклюзивних класів у навчальному закладі?

Хоча будь-який навчальний заклад може й повинен бути інклюзивним, в Україні сьогодні все ще відбувається перехідний період до інклюзії, що передбачає відповідний (поступовий) процес відкриття інклюзивних класів у навчальному закладі.

Рішення про утворення класів з інклюзивним навчанням приймається керівником загальноосвітнього навчального закладу з урахуванням освітніх запитів населення за умови наявності необхідної матеріально-технічної та методичної бази, відповідних педагогічних кадрів і приміщень, що відповідають санітарно-гігієнічним вимогам.⁴

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>.

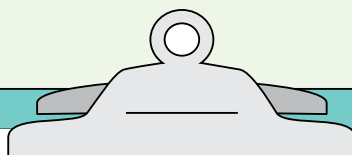
Як здійснюється зарахування дітей з особливими освітніми потребами в навчальний заклад?

Зарахування дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній навчальний заклад здійснюється в установленому порядку відповідно до висновку (рекомендацій) психолого-медико-педагогічної консультації відповідно до п. 7 Постанови Кабінету Міністрів від 15 серпня 2011 року.
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>.

⁴ Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».

РОЗДІЛ III

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ ПРО ПСИХОЛОГО-МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНУ КОНСУЛЬТАЦІЮ (ПМПК)?

- *Що таке психолого-медико-педагогічна консультація (ПМПК) та її функції?*
- *Де я можу знайти адресу районної ПМПК?*
- *Як записатись на прийом?*
- *Які документи потрібні для проведення консультації в ПМПК?*
- *Чи можуть батьки бути присутніми під час оцінювання розвитку своєї дитини?*
- *Що таке висновок ПМПК?*
- *Як психолого-медико-педагогічна консультація (ПМПК) забезпечує педагогам супровід загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів?*
- *Чи може практичний психолог звернутись у психолого-медико-педагогічну консультацію із заявою про здійснення психолого-педагогічного вивчення дитини, яка відвідує загальноосвітній навчальний заклад?*

Що таке психолого-медико-педагогічна консультація (ПМПК) та її функції

Психолого-медико-педагогічна консультація (ПМПК) є методичною установою системи освіти України, що здійснює консультативну, методичну, психолого-педагогічну, корекційно-розвивальну, аналітичну, прогностичну, профілактичну та просвітницьку діяльність.

Діяльність ПМПК допомагає при вирішенні таких питань:

- попередження порушень розвитку дітей;
- вибір індивідуального освітнього маршруту;
- допомога в подоланні труднощів у навчанні;
- вирішення проблем особистого розвитку.

Київська міська психолого-медико-педагогічна консультація є структурним підрозділом Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Київської міської державної адміністрації (КМДА): <http://don.kievcity.gov.ua/>.

Для здійснення консультативно-діагностичної роботи та наближення консультативної допомоги до місця проживання дітей з особливими потребами в Києві створено десять районних психолого-медико-педагогічних консультацій (РПМПК).

РПМПК є осередками підтримки, відстоювання прав і надання різноманітної допомоги дітям з порушеннями розвитку та їхнім родинам безпосередньо за місцем проживання.

У своїй діяльності районні ПМПК керуються Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, рішеннями відповідних органів виконавчої влади.

Районні ПМПК відповідають на різноманітні життєво значущі потреби дітей з порушеннями розвитку та дітей з інвалідністю, серед яких головною є забезпечення рівних можливостей доступу до якісної освіти.⁵

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1407-11>.

⁵ Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Національної академії педагогічних наук України № 623/61 від 23.6.11 року.

Де я можу знайти адресу районної ПМПК?

Контакти міської ПМПК можна знайти на сайті Департаменту освіти і науки міста Києва <http://don.kievcity.gov.ua/content/psychologomedykopedagogichne-konsultuvannya.html>. Контакти районних ПМПК можна знайти в додатку А цього poradnika.

Як записатись на прийом?

На первинне консультування приходять за вказаними адресами (додаток А) без попереднього запису. Для первинного консультування не обов'язково приходити з дитиною. Обов'язково мати при собі паспорт і копію свідоцтва про народження дитини.

Які документи потрібні для проведення консультації в ПМПК?

Діагностичне обстеження дітей здійснюється у присутності батьків (осіб, які їх замінюють) за наявності таких документів:

- заява батьків (осіб, які їх замінюють);
 - копія свідоцтва про народження дитини;
 - результати попереднього обстеження дитини лікарями (психіатром, офтальмологом, отоларингологом, неврологом, хірургом (ортопедом)), логопедами, практичними психологами, педагогами (картка стану здоров'я й розвитку дитини);
 - за наявності надаються зразки робіт дитини – зошити рідної мови, математики (якщо дитина навчається), малюнки тощо;
 - письмової згоди батьків або осіб, які їх замінюють, про надання дозволу на обробку персональних даних дитини, отриманих у процесі психолого-педагогічного вивчення.⁶
- <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1407-11>.

⁶ Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Національної академії педагогічних наук України № 623/61 від 23.6.11 року.

Коментар. Відповідно до положення про ПМПК, серед документів також згадується копія медичної картки дитини з дитячої поліклініки (Ф-12), але на практиці її не використовують, оскільки лікар-педіатр переносить всю необхідну інформацію з неї в картку стану здоров'я та розвитку дитини.

Чи можуть батьки бути присутніми під час оцінювання розвитку своєї дитини?

Первинне консультування батьків (осіб, які їх замінюють) про особливості розвитку їхніх дітей відбувається **з їх власної ініціативи** і здійснюється консультантом ПМПК.

Оцінювання розвитку дитини (психолого-педагогічне вивчення) в ПМПК здійснюється тільки у присутності батьків або осіб, які їх замінюють.

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1407-11>.

Що таке висновок ПМПК?

Висновок – це документ, що формулюється фахівцями ПМПК за результатами психолого-педагогічного вивчення дитини.

У висновку ПМПК описано особливості розвитку дитини, що допомагає педагогам у подальшій розробці індивідуальної програми розвитку.

Висновок ПМПК є підставою для направлення дітей органами управління освітою в загальноосвітні навчальні заклади, класи (групи) з інклюзивним навчанням, спеціальні дошкільні і загальноосвітні навчальні заклади з урахуванням побажань батьків (осіб, які їх замінюють) та організації належної корекційно-розвивальної роботи.

Коментар. Висновок ПМПК має рекомендаційний характер, остаточне рішення про форму навчання приймають батьки або особи, які їх замінюють, після того, як вони усві-

домлять для себе всі переваги та недоліки тієї чи іншої форми навчання. У контексті цього, одним із завдань ПМПК є роз'яснення такої інформації.

Незалежно від вибору батьками навчального закладу (спеціального чи загальноосвітнього), дитині з особливими освітніми потребами повинні надати додаткову підтримку (корекційна складова).

Як психолого-медико-педагогічна консультація (ПМПК) забезпечує педагогам супровід загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів?

Відповідно до пункту 1.1 чинного положення⁷ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1407-11>, провідними функціями консультацій є: консультативна, методична, психолого-педагогічна, корекційно-розвивальна, аналітична, прогностична, профілактична, просвітницька. Усі вони взаємопов'язані між собою й реалізуються через різні напрями та види роботи.

Однією з функцій психолого-медико-педагогічних консультацій є надання консультативно-методичної допомоги батькам (особам, які їх замінюють), педагогам, практичним психологам, соціальним педагогам, медичним працівникам і працівникам соціально-психологічних служб у питаннях виховання, навчання, необхідності психолого-педагогічного та медичного супроводу дітей з різними видами порушень психофізичного розвитку.

Проведення роз'яснювальної роботи серед населення, працівників закладів освіти, охорони здоров'я, установ і закладів соціального захисту населення тощо про необхідність раннього виявлення та організації своєчасної фахової допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

⁷ Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Національної академії педагогічних наук України № 623/61 від 23.6.11 року.

Чи може практичний психолог звернутись у психолого-медико-педагогічну консультацію із заявою про здійснення психолого-педагогічного вивчення дитини, яка відвідує загальноосвітній навчальний заклад?

Згідно з пунктом 1.2 положення⁸ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1407-11>, діяльність ПМПК спрямована, зокрема, на виявлення, психолого-педагогічне вивчення, оцінку труднощів і потенційних можливостей розвитку дітей віком до 18-ти років, які мають ознаки ризику виникнення труднощів пізнавальної діяльності та поведінки. Згідно з пунктом 1.3 положення, консультування та психолого-педагогічне вивчення дітей у центральній, республіканській (Автономна Республіка Крим), обласних, Київській та Севастопольській міських, районних (міських) ПМПК здійснюються за зверненням батьків (осіб, які їх замінюють) та у їх обов'язковій присутності.

Завдання діяльності практичного психолога визначені в пункті 4.3 Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 3.5.1999 № 127. Згідно з цим пунктом, практичний психолог проводить, зокрема, психолого-педагогічну діагностику готовності вихованця, учня, студента до навчання та сприяє їх адаптації до нових умов навчально-виховного процесу, допомагає при виборі навчального закладу згідно з рівнем психічного розвитку.

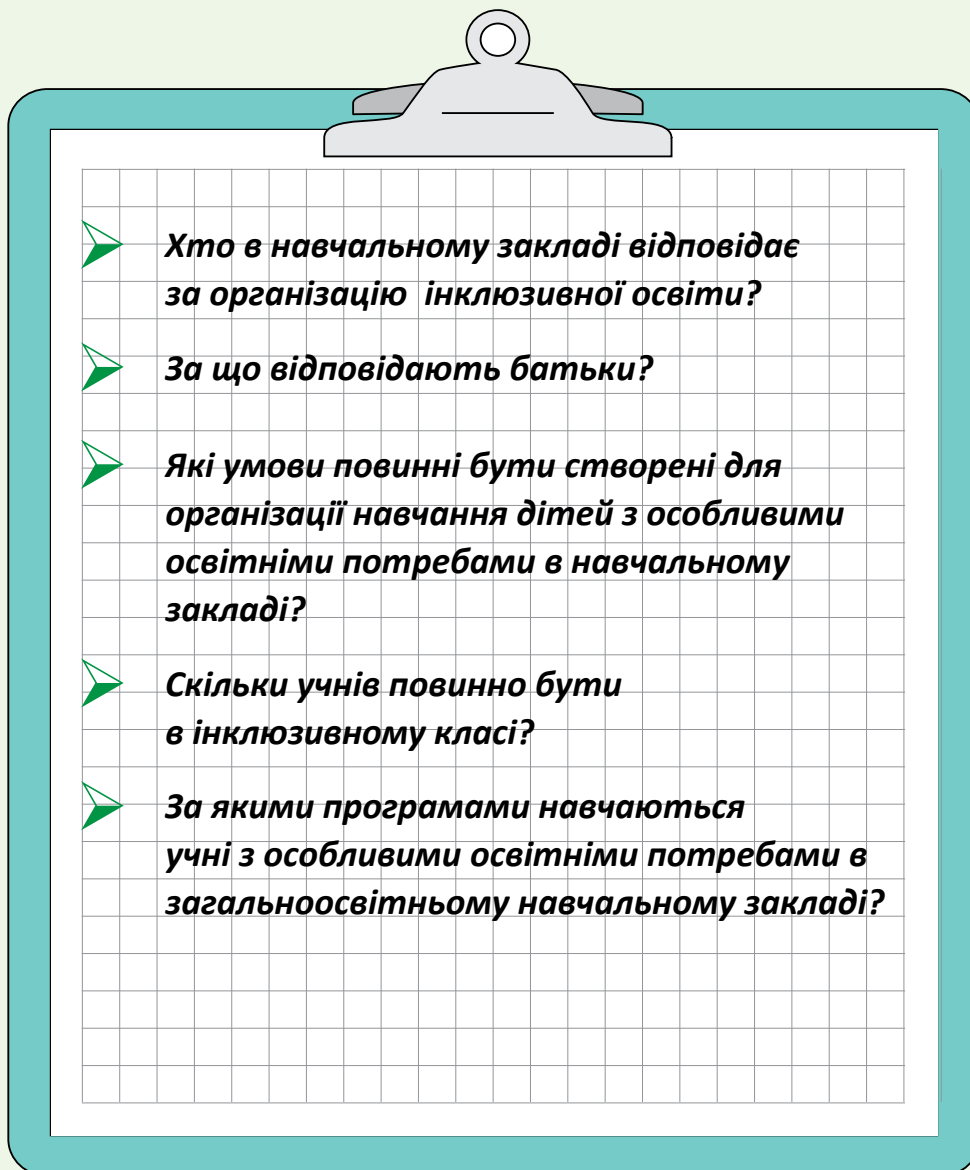
Отже, практичний психолог, як і будь-який інший педагогічний працівник, не має права звернутись безпосередньо в ПМПК із заявою про здійснення психолого-педагогічного вивчення дитини, яка відвідує навчальний заклад. Таке право надане лише батькам або особам, які їх замінюють.

Практичний психолог може порекомендувати батькам звернутись у ПМПК за відповідною консультацією. Підставою для цього можуть бути: порушення формування в дитини пізнавальної діяльності згідно з віковими нормами, труднощі при опануванні знань, умінь, навичок, суспільного досвіду тощо.

⁸ Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Національної академії педагогічних наук України № 623/61 від 23.6.11 року.

РОЗДІЛ IV

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Хто в навчальному закладі відповідає за організацію інклюзивної освіти?

За організацію інклюзивної освіти, як і за організацію освітнього процесу в цілому, відповідає керівник навчального закладу.

Часто керівник навчального закладу покладає питання організації інклюзивної освіти на свого заступника.

Детальніше інформацію про навчальні досягнення дитини можна дізнатися у класного керівника та вчителя.

За що відповідають батьки?

Батьки або особи, які їх замінюють, є учасниками навчально-виховного процесу й повинні сприяти здобуттю дітьми освіти: зобов'язані постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створення належних умов для розвитку їх природних здібностей⁹.

<http://mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/15/1-9-280.doc>.

Які умови повинні бути створені для організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в навчальному закладі?

Доступність будівель і приміщень, використання відповідних форм і методів навчально-виховної роботи, психолого-педагогічний супровід, співпраця з батьками або особами, які їх замінюють.

Організація інклюзивного навчання передбачає надання дитині з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної корекційної допомоги. Корекційно-розвивальні заняття проводяться в окремому приміщенні, в якому можуть бути створені навчальна, ігрова, сенсорна зони, зона релаксації.¹⁰

<http://mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/15/1-9-280.doc>.

⁹ Наказ Міністерства освіти і науки України від 5.6.2015 р. № /9-280 «Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/16 навчальному році».

¹⁰ Наказ Міністерства освіти і науки України від 5.6.2015 р. № /9-280 «Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/16 навчальному році».

Коментар. Як свідчить міжнародна практика, корекційно-розвивальні послуги або послуги додаткових фахівців (наприклад, учителя-логопеда), **не обов'язково** повинні надаватись в окремому приміщенні. Часто такі заняття є більш ефективними, оскільки проводяться у звичному для дитини середовищі (група дитячого садка чи клас школи) під час організації навчання в малих групах та/або під час індивідуальної роботи. Також такі заняття можуть бути корисними і для інших дітей, які навчаються в інклюзивній групі чи класі.

Скільки учнів повинно бути в інклюзивному класі?

Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу наповнюваність класів з інклюзивним навчанням становить не більш ніж 20 учнів, з них «одна-три дитини з розумовою відсталістю або порушеннями опорно-рухового апарату, або зниженим зором чи слухом, або затримкою психічного розвитку тощо; не більш ніж двоє дітей сліпих або глухих, або з тяжкими порушеннями мовлення, або складними вадами розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку), або тих, хто пересувається на візках».¹¹
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>.

Коментар. Обмежена максимальна кількість дітей в інклюзивному класі також може використовуватись як аргумент при відмові прийняття дитини з особливими освітніми потребами, а отже, уважатись дискримінацією. Максимальна кількість дітей у класі повинна відповідати чинному законодавству України безвідносно того, є у класі діти з особливими освітніми потребами чи ні. На допомогу вчителю може прийти асистент учителя.

¹¹ Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».

За якими програмами навчаються учні з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі?

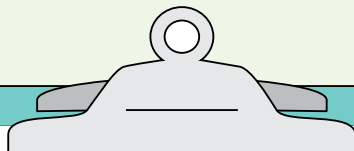
Навчання у класах з інклюзивним навчанням здійснюється за типовими навчальними планами, програмами, підручниками та посібниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки України для загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі за спеціальними підручниками.

Передумовою забезпечення успішності навчання дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі є **індивідуалізація навчально-виховного процесу**, що виражається у плануванні **індивідуальної програми розвитку**, яка має на меті:

- 1) розробку комплексної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами;
- 2) пристосування середовища до потреб дитини;
- 3) надання додаткових послуг і форм підтримки у процесі навчання;
- 4) організацію спостереження за динамікою розвитку учня.

РОЗДІЛ V

АСИСТЕНТ УЧИТЕЛЯ ТА ІНШІ ДОДАТКОВІ ФАХІВЦІ

- *В яких нормативно-правових документах зазначена посада асистента вчителя?*
- *Якими є основні завдання й функції асистента вчителя в навчально-виховному процесі?*
- *Чим відрізняється асистент учителя від асистента дитини?*
- *Які послуги, окрім освітніх, може отримати дитина з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі?*
- *Хто ще може надавати додаткові послуги дитині з особливими потребами у процесі навчання та якими є функції цих фахівців?*
- *Де можна отримати супровід вузьких спеціалістів (учитель-логопед, учитель-дефектолог, учитель-сурдопедагог, учитель-тифлопедагог) окрім навчальних закладів?*

В яких нормативно-правових документах зазначена посада асистента вчителя?

Посада асистента вчителя з'явилась у зв'язку із запровадженням інклюзивної освіти – з ініціативи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Міністерством соціальної політики було доповнено Класифікатор професій¹², http://hrliga.com/docs/327_KP.htm. Посаду асистента вчителя передбачено Типовими штатними нормативами загальноосвітніх навчальних закладів¹³ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1308-10>, а основні завдання описані в Постанові Кабінету Міністрів України від 15.8.2011 р. № 872.

У зв'язку із введенням посади асистента вчителя в типові штатні нормативи загальноосвітніх навчальних закладів листом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1/9-675 від 25.9.12 року «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» зазначено орієнтовні кваліфікаційні характеристики асистента вчителя у класі з інклюзивним навчанням.

Якими є основні завдання й функції асистента вчителя в навчально-виховному процесі?

Основне завдання асистента вчителя – допомога вчителю в забезпеченні особистісно зорієнтованого, індивідуального підходу в освітньому процесі, зокрема у створенні індивідуальної програми розвитку для дитини з особливими освітніми потребами.

Основні функції асистента вчителя є такими.

Організаційна: допомагає в організації навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням; надає допомогу учням з особливими освітніми потребами в організації

¹² Наказ Держспоживстандарту від 28.7.2010 р. № 327.

¹³ Наказ Міністерства освіти і науки України від 6.12.2010 р. № 1205.

робочого місця; проводить спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів і потреб; допомагає концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю учня; співпрацює з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами та беруть участь у розробці індивідуальної програми розвитку. Асистент учителя забезпечує разом з іншими працівниками здорові та безпечні умови навчання, виховання та праці. Веде встановлену педагогічну документацію.

Навчально-розвивальна: асистент учителя, співпрацюючи з учителем класу, надає освітні послуги, спрямовані на задоволення освітніх потреб учнів; здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнів. Сприяє розвитку дітей з особливими освітніми потребами, покращенню їхнього психоемоційного стану. Стимулює розвиток соціальної активності дітей, сприяє виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань шляхом їх участі в науковій, технічній, художній творчості. Створює навчально-виховні ситуації, обстановку оптимізму та впевненості у своїх силах і майбутньому.

Діагностична: разом із групою фахівців, які розробляють індивідуальну програму розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює навчальні досягнення учнів; оцінює виконання індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку учня.

Прогностична: на основі вивчення актуального та потенційного розвитку дитини бере участь у розробці індивідуальної програми розвитку.

Консультативна: постійно спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу; інформує вчителя класу та батьків про досягнення учня. Дотримується педагогічної етики, поважає гідність дитини, захищає її від

будь-яких форм фізичного або психічного насильства. Постійно підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру.¹⁴

[http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-675 \(1\).doc](http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-675 (1).doc).

Чим відрізняється асистент учителя від асистента дитини?

У більшості випадків асистентом дитини є один з батьків або осіб, які їх замінюють. Такі асистенти отримують доступ до роботи в загальноосвітньому навчальному закладі у зв'язку з необхідністю підтримки своєї дитини, яка може мати комплексні порушення розвитку.

Які послуги, окрім освітніх, може отримати дитина з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі?

Майже в кожному загальноосвітньому навчальному закладі працює **практичний психолог**.

Завдання практичного психолога ґрунтуються на основі посадових обов'язків психолога школи та вимог навчального закладу, а саме:

- Сприяння всебічному розвитку особистості школярів молодшого, середнього та старшого шкільного віку.
- Визначення рівня розвитку пізнавальних процесів пам'яті, уваги, уваги, уваги, мислення, сприйняття.
- Активізація прояву пізнавальної сфери учнів.
- Діагностика та корекція проблем у поведінці окремих учнів.
- Психологічний супровід учнів 1–5-х класів у процесі їх адаптації до навчання.
- Психологічна допомога учням в їх професійному самовизначенні.

¹⁴ Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1/9-675 від 25.9.12 року «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя».

- Виявлення учнів із затримкою психічного розвитку та психологічна допомога цим учням.
- Формування взаємної емпатії, поваги з метою згуртованості класного та педагогічного колективів.
- Аналіз сімейного виховання учнів і його впливу на поведінку та навчальну мотивацію.
- Формування взаємної стратегії поведінки між батьками та школою під час навчання й виховання учнів.
- Психологічний супровід учнів 11-х класів у підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО).

Вищезазначені завдання реалізуються через такі напрями роботи, як:

- діагностична робота;
- корекційно-розвивальні заняття;
- психологічні тренінги;
- психологічні консультації;
- просвітницька діяльність;
- участь у роботі батьківських зборів;
- відвідування та аналіз уроків.

Хто ще може надавати додаткові послуги дитині з особливими освітніми потребами у процесі навчання та якими є функції цих фахівців?

Окрім практичного психолога дитині з особливими освітніми потребами можуть знадобитись додаткові послуги таких фахівців, як логопед, учитель-дефектолог, учитель-сурдопедагог, учитель-тифлопедагог, реабілітолог та ін.

Учитель-дефектолог – це педагог, який працює з дітьми, які мають затримку психічного розвитку, дітьми з інте-

лектуальною недостатністю та проводить корекційно-виховну роботу з дітьми цієї категорії, у тому числі:

- проводить поглиблене обстеження особливостей розвитку кожної дитини, визначає її здатність до навчання, проводить роботу, спрямовану на розвиток дитини;
- підвищує пізнавальну активність і розвиває основні психічні процеси в дітей (сприйняття, увага, пам'ять, мислення та ін.);
- розвиває комунікативну та мовну діяльність дітей;
- проводить консультування батьків, під час якого батьки навчаються необхідних прийомів навчання й виховання своєї дитини;

Учитель-логопед – це педагог, який працює з дітьми, які мають мовленнєві порушення, а також здійснює корекційно-виховну роботу з дітьми даної категорії, у тому числі:

- розробляє оптимальну педагогічну стратегію, проектує шляхи навчання й виховання кожної дитини з мовленнєвими порушеннями;
- вивчає та фіксує стан мовленнєвого розвитку дітей і відповідну динаміку;
- проводить навчально-виховну та корекційну роботу з дітьми, які мають мовленнєві порушення;
- постійно підтримує зв'язки з батьками, надає їм консультативну допомогу в питаннях освіти та психофізичного розвитку дітей;

Учитель-сурдопедагог – це педагог, який працює зі слабчучими та тотально нечуючими дітьми та проводить корекційно-виховну роботу з дітьми цієї категорії, у тому числі:

- проводить заняття з формування вимови та розвитку слухового сприймання, які спрямовані на формування усного мовлення дітей з порушеннями слуху – його сприймання, диференціації та відтворення;

- вивчає та фіксує стан слухо-мовленнєвого розвитку дітей, його відповідну динаміку;
- постійно співпрацює з батьками, надає їм консультативну допомогу в питаннях навчання та психофізичного розвитку дітей.

Учитель-тифлопедагог – це педагог, який працює зі слабозорими та тотально незрячими дітьми, а також здійснює корекційно-виховну роботу з дітьми цієї категорії, у тому числі:

- проводить спостереження та спеціальну діагностику, щоб визначити сильні і слабкі сторони дитини, а також її особливі потреби;
- адаптує матеріали для уроків, адаптує навчальні посібники, програми, тестові завдання так, щоб вони були доступними для дитини;
- організує простір класу таким чином, щоб незрячій чи слабозорій дитині було зручно й безпечно перебувати в ньому;
- консультує й навчає педагогів та інших фахівців, які працюють з дитиною.

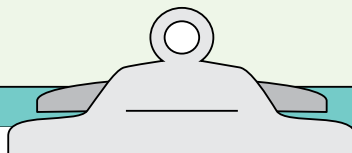
Де можна отримати супровід вузьких спеціалістів (учитель-логопед, учитель-дефектолог, учитель-сурдопедагог, учитель-тифлопедагог) окрім навчальних закладів?

Супровід спеціалістів (психолого-педагогічний) надається в:

- територіальних центрах соціального обслуговування;
- реабілітаційних центрах;
- психолого-медико-педагогічних консультаціях;
- логопедичних пунктах системи освіти.

РОЗДІЛ VI

ЩО ТАКЕ ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ (ІПР)?

- *Що таке індивідуальна програма розвитку?*
- *В яких нормативних документах розповідається про індивідуальну програму розвитку?*
- *Де реалізується індивідуальна програма розвитку – удома чи у школі?*
- *Хто складає індивідуальну програму розвитку для дитини?*
- *Що повинна містити індивідуальна програма розвитку?*
- *Скільки часу діє індивідуальна програма розвитку (ІПР)?*
- *Чи залучаються батьки до написання індивідуальної програми розвитку?*
- *Чи обов'язковим є підписання індивідуальної програми розвитку батьками дитини?*
- *Що таке індивідуальна навчальна програма та індивідуальний навчальний план у контексті написання індивідуальної програми розвитку (ІПР)?*

Що таке індивідуальна програма розвитку?

Індивідуальна програма розвитку – це письмовий документ, який загалом є контрактом між педагогічним колективом і батьками чи опікунами дитини. Він закріплює вимоги до організації навчання дитини, зокрема визначає характер освітніх послуг і форм підтримки.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.5.2012 р. № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах», для учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах, треба розробляти індивідуальну програму розвитку (ІПР).

В яких нормативних документах розповідається про індивідуальну програму розвитку?

Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах». <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>.

Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.5.2012 р. № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» old.mon.gov.ua/images/files/0newssj/05/18/1_9-384.doc, у додатку до документа можна знайти форму для заповнення індивідуальної програми розвитку.

Де реалізується індивідуальна програма розвитку – удома чи у школі?

Індивідуальна програма розвитку складається для її реалізації педагогами в навчальному закладі. Батьки можуть проводити додаткові заняття з дитиною вдома для підвищення досягнення ефективності очікуваних результатів, визначених у програмі (ІПР).

Хто складає індивідуальну програму розвитку для дитини?

Індивідуальну програму розвитку розробляє група фахівців, у склад якої входять: заступник директора з навчально-виховної роботи, учителі, асистент учителя, психолог, учитель-дефектолог та інші педагогічні працівники. До процесу розробки ІПР обов'язково залучаються батьки або особи, які їх замінюють.

Що повинна містити індивідуальна програма розвитку?

Програма містить загальну інформацію про учня, оцінку наявного рівня розвитку дитини, необхідні додаткові послуги, види необхідних адаптації та модифікацій навчального процесу (навчальні цілі, навчальні матеріали, форми та методи навчання тощо), індивідуальну навчальну програму, а за потреби й індивідуальний навчальний план у контексті заповнення індивідуальної програми розвитку (ІПР).¹⁵
http://old.mon.gov.ua/images/files/0newssj/05/18/1_9-384.doc.

Скільки часу діє індивідуальна програма розвитку (ІПР)?

Індивідуальна програма розвитку розробляється на один рік. Однак члени команди з розробки ІПР можуть у будь-який момент запропонувати провести збори, щоб модифікувати програму або скласти нову. Це може виявитись необхідним, наприклад, якщо:

- дитина досягла поставленої навчальної мети;
- у дитини виникають труднощі при досягненні визначених цілей;
- виникла необхідність збільшити кількість послуг дитині;

¹⁵ Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.5.2012 № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».

- дитину переводять в інший заклад;
- у дитини спостерігаються проблеми з поведінкою тощо.¹⁶
http://old.mon.gov.ua/images/files/0newssj/05/18/1_9-384.doc.

Чи залучаються батьки до написання індивідуальної програми розвитку?

Участь батьків у розробці ІПР є надзвичайно важливою. Батьки не тільки надають важливу інформацію про особливості розвитку дитини (інформація про стан здоров'я, розвиток, інтереси, особливості поведінки дитини тощо), вони узгоджують ІПР, підписуючи її.

Підписання батьками ІПР є обов'язковим і свідчить про те, що вони знають і поділяють навчальні цілі й завдання, визначені на рік; усвідомлюють характер модифікацій та адаптації навчального процесу; а також поінформовані про моніторинг і перегляд індивідуальної програми розвитку.

Чи обов'язковим є підписання індивідуальної програми розвитку батьками дитини?

Так, індивідуальну програму затверджує керівник навчального закладу та обов'язково підписують батьки.

Що таке індивідуальна навчальна програма та індивідуальний навчальний план у контексті написання індивідуальної програми розвитку (ІПР)?

Індивідуальна програма розвитку повинна містити індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Індивідуальна навчальна програма визначає знання, навички та вміння, які повинні опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем;

¹⁶ Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.5.2012 № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».

розробляється на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з їх відповідною адаптацією.

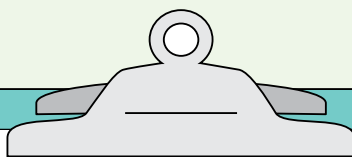
При складанні індивідуальної навчальної програми педагоги в першу чергу аналізують відповідність вимог навчальної програми та методів, що використовуються на уроці, до наявних і потенційних можливостей дитини з особливими освітніми потребами.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин. У плані враховуються додаткові години на індивідуальні і групові заняття, курси за вибором, факультативи тощо.

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляються педагогічними працівниками, які беруть безпосередню участь у навчально-виховному процесі, за участю батьків дитини або осіб, які їх замінюють, і затверджуються керівником навчального закладу.

РОЗДІЛ VII

КОМПОНЕНТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ

- *З яких компонентів складається індивідуальна програма розвитку (ІПР)?*
- *Яка інформація записується в компоненті «наявний рівень знань і вмінь дитини»?*
- *Що таке адаптація, яка зазначається в індивідуальній програмі розвитку?*
- *У чому полягає важливість модифікацій?*
- *На що звертати увагу при розробці й написанні навчальних цілей і завдань в індивідуальній програмі розвитку (ІПР)?*
- *Що мається на увазі під спеціальними та додатковими послугами?*

З яких компонентів складається індивідуальна програма розвитку (ІПР)?

Індивідуальна програма розвитку містить такі складові:

- інформацію загального характеру про дитину;
- наявний рівень знань і вмінь дитини;
- цілі й завдання (навчальні та цілі розвитку);
- перелік спеціальних і додаткових послуг;
- адаптація та модифікації;
- строк дії індивідуальної програми розвитку;
- інформацію про прогрес дитини.

Яка інформація записується в компоненті «наявний рівень знань і вмінь дитини»?

Наводяться відомості про рівень розвитку дитини, зафіксовані під час спостережень і досліджень: її вміння, сильні якості, стиль навчання (особливо якщо один зі стилів домінує), що дитина не вміє робити, у чому їй потрібна допомога тощо. У програмі треба зазначити, що турбує батьків. Треба навести інформацію про вплив особливостей розвитку дитини на її здатність до успішного опанування знань у звичайній групі. Усі ці відомості повинні бути максимально точними, оскільки вони є підґрунтям для подальшої розробки завдань.¹⁷

http://old.mon.gov.ua/images/files/0newssj/05/18/1_9-384.doc.

Що таке адаптація, яка зазначаються в індивідуальній програмі розвитку?

Адаптація – це зміни в навчальному процесі, які здійснюються з урахуванням індивідуальних особливостей дитини і

¹⁷ Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.5.2012 № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».

можуть стосуватися способу сприйняття навчального матеріалу (візуально, аудіально), його опрацювання та способу представлення (оцінка результатів). Адаптація не стосується змін у змісті навчального матеріалу.

У чому полягає важливість модифікацій?

Модифікації, на відміну від адаптації, передбачають зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; модифікація навчального плану або цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини, визначення змісту, який необхідно засвоїти.

На що звертати увагу при розробці й написанні навчальних цілей і завдань в індивідуальній програмі розвитку (ІПР)?

Навчальні цілі й навчальні завдання, зазначені в індивідуальній програмі розвитку, повинні допомогти дитині опанувати певні знання та вміння. Вони повинні відповідати наявному рівню розвитку дитини. У визначенні навчальних цілей і завдань беруть участь усі члени команди.

Навчальні цілі – це твердження про бажаний результат. Вони можуть стосуватися знань, умінь, поведінки, і їх треба чітко сформулювати, висловити через позитивні твердження й вони бути зрозумілими всім, хто їх читає. Цілі треба визначити в усіх сферах, де спостерігаються випередження або відставання в розвитку (інтелектуальна, соціальна й емоційна сфери розвитку, розвиток моторики, мовленнєві навички тощо).

Завдання – це необхідні проміжні кроки на шляху до окресленої цілі, написані зрозумілими та простими термінами.

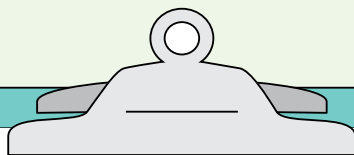
Що мається на увазі під спеціальними та додатковими послугами?

Педагоги та фахівці співпрацюють над інтегруванням додаткових послуг у навчальний процес. Іноді дитина потребує більш інтенсивних або особливих послуг, які можуть надаватись лише у відповідному середовищі (наприклад, заняття з використанням спеціальної апаратури тощо). У цьому випадку доцільно домовитися з відповідним закладом, який може надавати такі послуги.

В індивідуальному навчальному плані (у контексті заповнення ІПР) треба визначити кількість і тривалість занять фахівців з дитиною.

РОЗДІЛ VIII

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАННЯ

- *Що таке індивідуальна форма навчання?*
- *Хто має право на індивідуальне навчання?*
- *Що є підставою для організації індивідуальної форми навчання?*
- *Яким є порядок зарахування на індивідуальну форму навчання?*
- *Чи може дитина з особливим освітніми потребами навчатися за дистанційною формою навчання?*
- *Що таке індивідуальний навчальний план у контексті організації індивідуальної форми навчання?*
- *Як здійснюється оплата праці педагогічних працівників, які навчають учнів за індивідуальною формою навчання?*
- *Що таке індивідуальна програма реабілітації?*
- *Чому вчителям чи батькам важливо знати про цей документ?*
- *Де зазначається інформація про індивідуальну програму реабілітації?*
- *Хто складає індивідуальну програму реабілітації для дітей з інвалідністю ?*

Часто батьки дітей з особливими освітніми потребами плутають поняття індивідуальної програми розвитку та індивідуальної форми навчання.

Що таке індивідуальна форма навчання?

Індивідуальна форма навчання в системі загальної середньої освіти є однією з форм організації навчально-виховного процесу й запроваджується для забезпечення права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти з урахуванням індивідуальних здібностей та обдарувань, стану здоров'я, демографічної ситуації, організації їх навчання.

Індивідуальна форма навчання – спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком, **забезпечується педагогічними працівниками за місцем проживання учнів (удома)** та організується для забезпечення права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти.¹⁸

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16>.

Хто має право на індивідуальне навчання?

Відповідно до пункту 1.6 «Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах», затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки від 12.1.2016 року, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2016 року за № 184/28314, індивідуальна форма навчання може запроваджуватися для осіб, які:

- за станом здоров'я (у тому числі осіб з особливими освітніми потребами, з інвалідністю та тих, кому необхідно пройти медичне лікування в закладі охорони здоров'я більше одного місяця) не можуть відвідувати навчальний заклад;

¹⁸ Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.1.2016 року «Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2016 року за № 184/28314.

- проживають у селах і селищах (коли кількість учнів у класі становить менше 5-ти осіб);
- проживають у зоні збройного конфлікту, на тимчасово окупованій території України або в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження тощо, та надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру (з використанням дистанційної форми навчання) відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян і правовий режим на тимчасово окупованій території України»;
- мають високий навчальний потенціал і можуть прискорено закінчити школу;
- є іноземцями або особами без громадянства (діти-біженці, діти, чиї батьки подали заяву про визнання їх біженцями або особами, які потребують додаткового чи тимчасового захисту, діти іноземців та осіб без громадянства, які утримуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства).

Що є підставою для організації індивідуальної форми навчання?

Відповідно до пункту 1.5 «Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах»¹⁹ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16>, підставою для організації навчання за індивідуальною формою навчання є:

- заява одного з батьків або їх законних представників (для повнолітніх – їх особиста заява) про зарахування на індивідуальну форму навчання;
- наказ керівника навчального закладу;
- узгодження відповідного органу управління освіти.

¹⁹ Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.1.2016 року «Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2016 року за № 184/28314.

Яким є порядок зарахування на індивідуальну форму навчання?

Відповідно до пунктів 2.1, 2.2, 2.4 «Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах», зарахування учнів на індивідуальну форму навчання проводиться протягом навчального року.

Для зарахування на індивідуальну форму навчання учні подають:

- заяву одного з батьків (законних представників) або особисту заяву (для учнів, які на дату подання заяви є повнолітніми);
- документ про наявний рівень освіти (копію свідоцтва про базову загальну середню освіту, табель або виписку оцінок із класного журналу за останній рік навчання);
- довідку за формою первинної облікової документації № 080-1/о «Довідка про потребу дитини (дитини-інваліда) у домашньому догляді», затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я України від 11 червня 2012 року № 430, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 12 липня 2012 року за № 1173/21485 (для осіб, які за станом здоров'я не можуть відвідувати навчальний заклад, а також осіб з особливими освітніми потребами, з інвалідністю та тих, яким необхідно пройти медичне лікування в закладі охорони здоров'я більше одного місяця);
- копію відповідного документа, що підтверджує законність перебування в Україні (для іноземців або осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах).

Чи може дитина з особливими освітніми потребами навчатися за дистанційною формою навчання?

Так, може. Це регламентується Положенням про дистанційне навчання, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 року за

№ 703/23235.²⁰ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13/print1433831143420742>.

Крім дітей з особливими освітніми потребами дистанційна форма навчання може використовуватися для учнів, які з будь-яких причин (стан здоров'я, проживання за межею пішохідної доступності до ЗНЗ, надзвичайні ситуації природного або техногенного характеру, воєнний конфлікт, проживання (перебування) за кордоном (для громадян України), на тимчасово окупованій території України або в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, тощо), не можуть відвідувати навчальні заняття в ЗНЗ.

Крім того, навчання осіб з особливими потребами (у тому числі з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, психічними розладами) передбачає залучення додаткових технологій дистанційного навчання при здійсненні всіх видів підготовки, включаючи професійно-практичну, з урахуванням особливостей розвитку учнів (вихованців).

Що таке індивідуальний навчальний план у контексті організації індивідуальної форми навчання?

Індивідуальний навчальний план визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета в межах тижневого навантаження при організації індивідуальної форми навчання.

Для учнів, які навчаються за індивідуальною формою навчання за станом здоров'я, індивідуальний навчальний план та індивідуальні навчальні програми розробляються педагогічними працівниками за участю одного з батьків (за-

²⁰ Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 року за № 703/23235.

конних представників) відповідно до можливостей дитини та з урахуванням витягу із протоколу засідання психолого-медико-педагогічної консультації.

Виконання індивідуального навчального плану та програм, навчальні досягнення учнів фіксуються в окремих журналах.

На основі індивідуального навчального плану складається розклад навчальних занять, який письмово узгоджується з батьками учнів.

Як здійснюється оплата праці педагогічних працівників, які навчають учнів за індивідуальною формою навчання?

Відповідно до пунктів 6.1, 6.2 «Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах», оплата праці педагогічних працівників за проведення індивідуальної форми навчання, у тому числі з використанням технологій дистанційної форми навчання, здійснюється відповідно до нормативно-правових актів у сфері освіти.

Персональний склад педагогічних працівників, які здійснюють індивідуальну форму навчання, кількість навчальних годин для організації індивідуальної форми навчання учнів визначається наказом керівника навчального закладу та затверджується відповідним органом управління освіти відповідно до кількості предметів інваріантної частини навчального плану за умови виконання вимог Державних стандартів загальної середньої освіти і становить:

1-4-і класи – 5 год. на тиждень на кожного учня;

5–9-і класи – 8 год. на тиждень на кожного учня;

10-11-і класи – 12 год. на тиждень на кожного учня.

Кількість навчальних годин для організації індивідуальної форми навчання осіб з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, відповідно до кількості предметів інваріантної складової навчального плану за умови виконання вимог Державного стандарту початкової загаль-

ної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 року № 607, визначається наказом керівника навчального закладу, затверджується відповідним органом управління освіти і становить:

1–4-і класи – 10 год. на тиждень на кожного учня;

5–9-і класи – 14 год. на тиждень на кожного учня;

10–11-і (12) класи – 16 год. на тиждень на кожного учня.

Що таке індивідуальна програма реабілітації?

Індивідуальна програма реабілітації – комплекс оптимальних видів, форм, обсягів, строків реабілітаційних заходів з визначенням порядку й місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму та здатності конкретної особи виконувати види діяльності, визначені в рекомендаціях медико-соціальної експертної комісії.

Чому вчителям чи батькам важливо знати про цей документ?

В індивідуальній програмі реабілітації зазначається про вибір і забезпечення конкретними засобами чи послугами реабілітації, включаючи засоби пересування, вироби медичного призначення, друковані видання зі спеціальним шрифтом, звукопідсилювальну апаратуру, санаторно-курортне лікування тощо в межах його індивідуальної програми реабілітації.

Індивідуальна програма реабілітації є обов'язковою для виконання органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, реабілітаційними установами, дитиною з інвалідністю незалежно від їх відомчої підпорядкованості, типу й форми власності.

Індивідуальна програма реабілітації має рекомендаційний характер.

Де зазначається інформація про індивідуальну програму реабілітації?

У Постанові Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року № 757 «Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації».

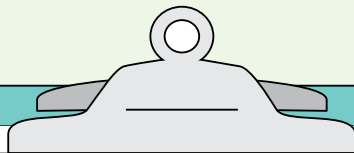
Індивідуальна програма реабілітації розробляється на підставі Державної типової програми реабілітації інвалідів, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2006 р. N 1686 (1686-2006-п) (*Офіційний вісник України, 2006 р., N 50, с. 3311*).

Хто складає індивідуальну програму реабілітації для дітей з інвалідністю?

Для повнолітніх осіб з інвалідністю індивідуальна програма реабілітації розробляється медико-соціальною експертною комісією (МСЕК); для дітей з інвалідністю – лікарсько-консультативною комісією (ЛКК) лікувально-профілактичних закладів за зареєстрованим місцем проживання.

РОЗДІЛ ІХ

ІНКЛЮЗІЯ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

- Чи внесено зміни в Положення про дошкільний навчальний заклад про питання інклюзивної освіти?
- Хто приймає рішення про створення інклюзивної групи (груп) у дошкільному навчальному закладі?
- Які документи потрібні для зарахування дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивну групу дошкільного навчального закладу?
- Якою є наповнюваність інклюзивних груп?
- Чи відрізняється режим роботи в інклюзивних групах від роботи у групах загального розвитку?
- За якими програмами здійснюється навчально-виховний процес в інклюзивних групах дошкільного навчального закладу?
- Які додаткові послуги, крім освітніх, може отримати дитина з особливими освітніми потребами в дошкільному навчальному закладі?
- Чи передбачається в дошкільному навчальному закладі посада асистента вихователя?
- Якими є основні завдання та функції асистента вихователя?
- Чим відрізняється асистент вихователя від асистента дитини?
- Що таке індивідуальна група супроводу дитини?
- Як ввести у штатний розклад дошкільного навчального закладу посаду додаткового спеціаліста для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами?

Чи внесено зміни в Положення про дошкільний навчальний заклад про питання інклюзивної освіти?

Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 року № 530 внесено зміни в Положення про дошкільний навчальний заклад (постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2003 р. № 305).

Для задоволення освітніх, соціальних потреб організації корекційно-розвивальної роботи у складі дошкільних навчальних закладів можуть створюватися спеціальні та інклюзивні групи для розвитку дітей з порушеннями слуху, зору, мови, опорно-рухового апарату, інтелекту, sr затримкою психічного розвитку.²¹

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/530-2015-%D0%BF>.

Хто приймає рішення про створення інклюзивної групи (груп) у дошкільному навчальному закладі?

Як і у випадку середньої загальноосвітньої школи, рішення про створення інклюзивної групи (груп) у дошкільному навчальному закладі комунальної форми власності приймається органом управління освіти, у сфері управління якого перебуває відповідний навчальний заклад, державної форми власності – засновником (засновниками), приватної форми власності – власником (власниками).

Порядок комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу та інклюзивних груп, організація корекційно-відновлювальної роботи, специфіка діяльності визначається Міністерством освіти і науки України та за узгодженням з Міністерством охорони здоров'я України.²²

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/530-2015-%D0%BF>.

²¹ Постанова Кабінету Міністрів № 530 від 29.7.2015 р.

²² Постанова Кабінету Міністрів № 530 від 29.7.2015 р.

Які документи потрібні для зарахування дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивну групу дошкільного навчального закладу?

Окрім заяви батьків або осіб, які їх замінюють, додаються: медична довідка про стан здоров'я дитини з висновком лікаря, що дитина може відвідувати дошкільний навчальний заклад, довідка дільничного лікаря про епідеміологічне оточення, свідоцтво про народження, висновок психолого-медико-педагогічної консультації, копія посвідчення особи, яка одержує державну соціальну допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» або копія медичного висновку про дитину з інвалідністю віком до 18-ти років (виданого лікарсько-консультативною комісією), копія індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю, направлення місцевого органу управління освітою.²³
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0224-15>.

Якою є наповнюваність інклюзивних груп?

Наповнюваність інклюзивної групи в дошкільному навчальному закладі становить до 15-ти осіб, з них – 1-3 дитини з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю.

Діти з особливими освітніми потребами, у тому числі діти з інвалідністю, можуть перебувати в інклюзивній групі дошкільного навчального закладу до 7-и (8) років відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації залежно від рівня та ступеня порушення.²⁴
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0224-15>.

^{23, 24} Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 6.2.2015 р. № 104/52.

Чи відрізняється режим роботи в інклюзивних групах від роботи у групах загального розвитку?

Режим роботи інклюзивних груп установлюється з урахуванням проведення корекційно-відновлювальної та соціально-реабілітаційної роботи.²⁵

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0224-15>.

За якими програмами здійснюється навчально-виховний процес в інклюзивних групах дошкільного навчального закладу?

Зміст дошкільної освіти визначається Базовим компонентом дошкільної освіти та реалізується згідно із програмою (програмами) розвитку дітей і навчально-методичними посібниками, затвердженими в установленому порядку Міністерством освіти і науки України.

Дошкільний навчальний заклад для здійснення навчально-виховного процесу має право вибирати програму (програми) розвитку дітей із затверджених в установленому порядку Міністерства освіти і науки України.

Навчально-виховний процес в інклюзивних групах і групах компенсуючого типу (для дітей з порушеннями слуху, зору, мови, опорно-рухового апарату, інтелекту, із затримкою психічного розвитку) у дошкільних навчальних закладах здійснюється за спеціальними програмами розвитку дітей і навчально-методичними посібниками, затвердженими в установленому порядку Міністерством освіти і науки України.

У таких групах проводиться корекційно-відновлювальна робота із предметно-практичного навчання, лікувальної фізкультури, соціально-побутової та комунікативної діяльності, просторової орієнтації, розвитку слухового, зорового, дотикового сприймання, формування мовлення.²⁶

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0224-15>.

^{25, 26} Постанова Кабінету Міністрів № 530 від 29.7.2015 р.

Коментар. Навчально-виховний процес у дошкільних навчальних закладах, як і в загальноосвітніх навчальних закладах, повинен здійснюватися **за типовими (не спеціальними) навчальними програмами** – про це свідчать світова практика, останні зміни в законодавстві України у сфері загальної середньої освіти. Для дітей з особливими освітніми потребами розробляється **індивідуальна програма розвитку** як засіб кращого засвоєння типової навчальної програми.

Які додаткові послуги, крім освітніх, може отримати дитина з особливими освітніми потребами в дошкільному навчальному закладі?

Майже в кожному дошкільному навчальному закладі можуть працювати **практичний психолог і вчитель-логопед**.

Основними функціями *практичного психолога* в дошкільному навчальному закладі є спрямування педагогічного колективу на створення умов, які сприяють охороні фізичного і психічного здоров'я дітей, забезпеченню їх емоційного благополуччя, самостійному та ефективному розвитку здібностей кожної дитини.

Практичний психолог у дошкільному закладі бере участь у педагогічному процесі загалом, його аналізі, організації взаємодії дорослих і дітей, а також проводить індивідуальну роботу з дітьми.

Спираючись на результати обстеження, практичний психолог складає індивідуальну навчальну програму для кожної дитини, яка є частиною індивідуальної програми розвитку (ІПР).

Учитель-логопед вивчає та фіксує стан мовленнєвого розвитку дітей і відповідну динаміку; проводить навчально-виховну, корекційну роботу з дітьми, які мають мовленнєві порушення, ефективно застосовує професійні знання у практичній діяльності; постійно підтримує зв'язки з батьками, надає їм консультативну допомогу в питаннях освіти та мовленнєвого розвитку дітей.

Чи передбачається в дошкільному навчальному закладі посада асистента вихователя?

Так. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України²⁷ <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/531-2015-%D0%BF>, перелік посад педагогічних працівників доповнено посадою «асистент вихователя дошкільного навчального закладу», а в листі Міністерства освіти і науки України від 12.10.2015 р. № 1/9-487 зазначено, що введення однієї ставки асистента вихователя на одну інклюзивну групу забезпечить особистісно зорієнтований підхід та організацію корекційно-розвивальної роботи.

Якими є основні завдання та функції асистента вихователя?

Асистент вихователя забезпечує особистісно зорієнтований, індивідуальний підхід до освітнього процесу й разом із групою фахівців індивідуального супроводу дитини розробляє індивідуальну програму розвитку дитини з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю.

Чим відрізняється асистент вихователя від асистента дитини?

На відміну від асистента вихователя, асистент дитини здійснює індивідуальну підтримку дитини зі складними чи комплексними порушеннями розвитку. Така підтримка здійснюється батьками дитини або особами, які їх замінюють, волонтерами, фізичний і психічний стан здоров'я яких дозволяє здійснювати цю функцію на громадських засадах або за рахунок коштів громадських організацій та інших джерел, не заборонених законодавством. Посада асистента дитини вводиться на підставі письмової заяви батьків або осіб, які їх замінюють.

²⁷ Постанова Кабінету Міністрів України від 29.7.2015 р. № 531 «Про внесення змін до постанов Кабінету міністрів України від 14.4.1997 р. № 346 і від 14.6.2000 р. № 963.

Що таке індивідуальна група супроводу дитини?

Відповідно до висновку ПМПК, у дошкільному навчальному закладі створюється група фахівців індивідуального супроводу дитини, в яку входять: вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, учитель-дефектолог, медична сестра та ін. Склад групи визначається керівником дошкільного закладу. Участь батьків дитини з особливими освітніми потребами є обов'язковою.

Члени групи розробляють індивідуальну програму розвитку дитини з особливими освітніми потребами та здійснюють психолого-медико-педагогічний супровід.

Як ввести у штатний розклад дошкільного навчального закладу посаду додаткового спеціаліста для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами?

Посади працівників можуть змінюватись лише в межах фонду оплати праці та однієї категорії персоналу. Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.5.2016 № 544 внесено зміни в наказ «Про затвердження Типових штатних нормативів дошкільних навчальних закладів» від 4.11.2010 № 1055.

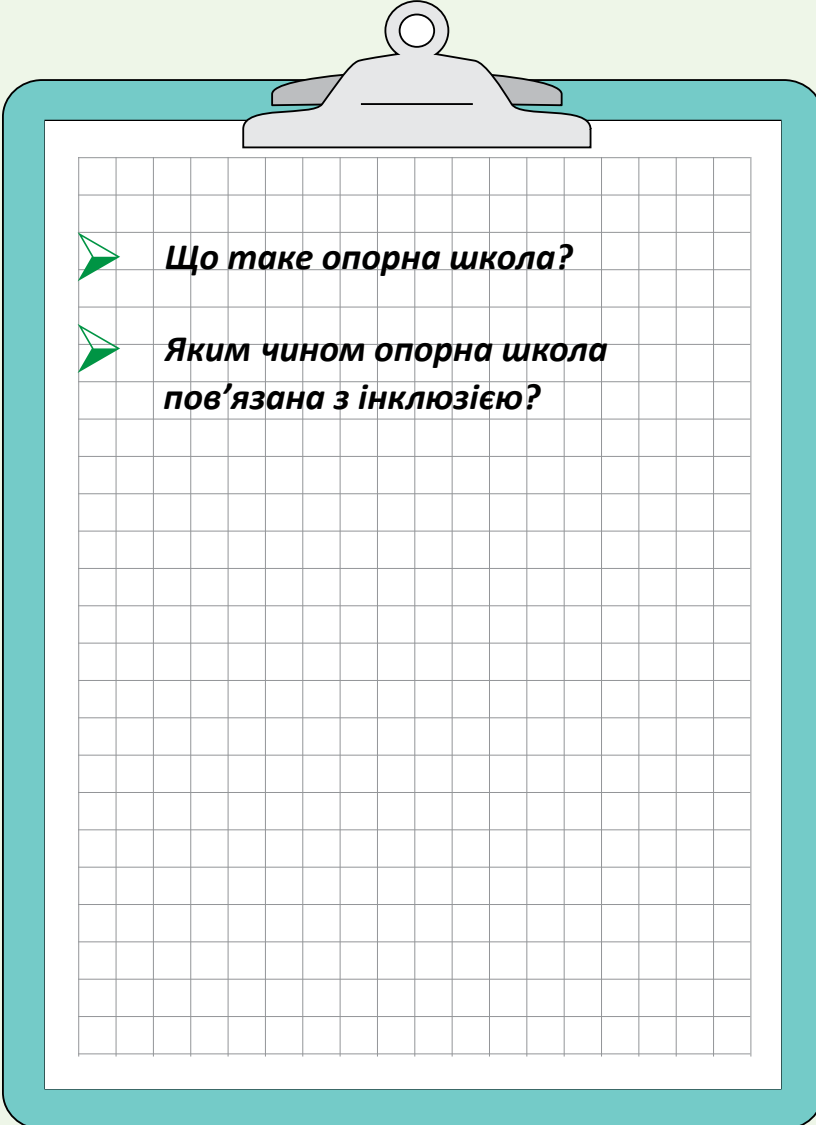
За цими нормативами в разі виробничої необхідності керівникам дошкільних навчальних закладів надано право змінювати штатні одиниці або вводити посади (крім керівних), не передбачені штатними нормативами для цього закладу, у межах фонду оплати праці, доведеного лімітними довідками на відповідний період. Заміна посад працівників здійснюється лише в межах однієї категорії персоналу (педагогічний, господарсько-обслуговуючий).

Крім того, у разі виробничої необхідності за рахунок спеціального фонду дошкільні навчальні заклади можуть ввести додаткові посади.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.5.2016 № 544 також передбачено введення в інклюзивних групах посади асистента вихователя дошкільного навчального закладу з розрахунку одна штатна одиниця на одну групу.

РОЗДІЛ X

ІНКЛЮЗІЯ: ОПОРНІ ШКОЛИ

➤ Що таке опорна школа?

➤ Яким чином опорна школа пов'язана з інклюзією?

Що таке опорна школа?

Сучасний процес реформування системи освіти, а саме створення освітніх округів, передбачає організацію діяльності опорних шкіл. У 2016 році державою передбачено фінансову підтримку громадам для створення в опорних школах сучасної навчально-матеріальної бази та придбання шкільних автобусів для підвезення дітей.

Яким чином опорна школа пов'язана з інклюзією?

Серед основних завдань, які стоять перед опорними школами, є завдання **забезпечити умови для рівного доступу** до якісної освіти, підвищення якості освіти та ефективно використання наявних ресурсів.

Одним із критеріїв конкурсу на кращу опорну школу було створення плану організації інклюзивного навчання в навчальному закладі за наявності дітей з особливими освітніми потребами. «Опорна школа повинна бути сучасною і **доступною для всіх учнів громади** незалежно від стану здоров'я, можливостей та інших потреб дитини».²⁸

http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-06-09/5629/lmon_293.pdf.

Опорні школи, відібрані на конкурсній основі, можуть розраховувати на отримання певних інвестицій, серед яких є інвестиції в облаштування, необхідні для забезпечення інклюзивного навчання.

²⁸ Лист Міністерства освіти і науки України «Про доступність дітей з особливими потребами до опорних навчальних закладів» № 1/9-293 від 9.6.2016 р.

Додаток А

Контакти міської та районних у місті Києві
психолого-медико-педагогічних консультацій

Район	Адреса	Телефон
Голосіївський	пр. Голосіївський, 114-а (ДНЗ № 221)	258-0059
Дарницький	вул. Вербицького, 91 (ДНЗ №108)	563-0168
Дніпровський	пр. Миру, 10	559-9745
Деснянський	вул. Закревського, 31-а (ДНЗ № 690)	515-5207
Оболонський	вул. Йорданська, 11-а (каб. 108)	418-2458
Печерський	б-р Лесі Українки, 24 (ДНЗ №143)	286-4523
Подільський	вул. Тульчинського, 7	468-0145
Святошинський	вул. Симиренка, 29-а (ДНЗ №819)	458-9265
Солом'янський	вул. Адама Міцкевича, 7 (ліцей НТУУ КПІ)	252-8166
Шевченківський	вул. Житкова, 7-б (ДНЗ № 159)	440-6556
м. Київ	пров. Політехнічний, 3-а	238-0476 (94, 93)

*Додаток Б***Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Україні****Міжнародні правові документи:**Конвенція про права дитини (1989 р.)

Важливим для осмислення інклюзивного підходу до освіти є положення Конвенції про права дитини (1989 р.), яку Україна ратифікувала Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року і яка ґрунтується на визнанні прав усіх дітей, на пріоритеті загальнолюдських цінностей і гармонійному розвитку особистості, недискримінації дитини з інвалідністю за будь-якими ознаками. Освітнім правам дітей присвячена стаття 28, де зазначається, що «Держави-учасниці визнають право дитини на освіту і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:

- 1) сприяють розвитку різних форм освіти, як загальної середньої, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей і вживають такі заходи, як введення безкоштовної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги;
- 2) забезпечують доступність інформації й матеріалів у галузі освіти та професійної підготовки для всіх дітей».

Конвенція про права людей з інвалідністю (2006 р.)

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю стала відправним документом для законодавчого закріплення інклюзивної політики та практики на державному рівні. Конвенція ратифікована Верховною Радою України 16 грудня 2009 року. Конвенція ООН про права інвалідів і Факультативний протокол до неї (затверджені 13 грудня 2006 року в м. Нью-Йорк) стали одними з найвизначніших міжнародних документів у сфері захисту прав людей з інвалідністю, які закріпили проголошені Організацією Об'єднаних Націй в

Загальній декларації прав людини та в міжнародних пактах про права людини права людей з інвалідністю та конкретизували їх, у тому числі і права дітей-інвалідів.

У преамбулі до цього документа зазначено, що «...інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, й бар'єрами у ставленні та середовищі, і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими», а також, що «...інваліди продовжують натрапляти на бар'єри на шляху до їхньої участі в житті суспільства як повноправних членів і з порушенням їхніх прав людини в усіх частинах світу».

Особливої уваги заслуговує стаття 24 «Освіта», де зазначається, що «...держави-учасниці визнають право інвалідів на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях протягом усього життя», а також що «...держави-учасниці забезпечують, щоб інваліди не виключалися через інвалідність із системи загальної освіти, а діти-інваліди – із системи безплатної та обов'язкової початкової або середньої освіти; забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби; отримання всередині системи загальної освіти необхідної підтримки для полегшення ефективного навчання; доступ до загальної середньої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими».

Жодного виключення через причину інвалідності із системи загальної освіти, а дітей з інвалідністю із системи початкової та обов'язкової початкової освіти або середньої освіти немає.

Забезпечення інклюзивної освіти на всіх рівнях і навчання впродовж усього життя.

Основні закони України:

- 1) Конституція України (1996 р.).
- 2) Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні (1991 р.).
- 3) Про загальну середню освіту (1999 р.).
- 4) Про реабілітацію інвалідів в Україні (2005 р.).
- 5) Про внесення змін у законодавчі акти з питань загальної середньої та дошкільної освіти про організацію навчально-виховного процесу (2010 р.)

Укази Президента України:

- Указ Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» (від 25.8.2015 р. № 501/2015).
- Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (від 25.6.2013 р. № 344/2013).
- Указ Президента України «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями» (від 19.5.2011 р. № 588).
- Указ Президента України «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» (від 18.12.2007 р. № 1228).
- Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (від 30.9.2010 р. № 926).

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (КМУ):

- Постанова КМУ від 29.7.2009 р. № 784 «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливос-

тями та інших маломобільних груп населення на 2009–2015 роки «Безбар'єрна Україна».

- Постанова КМУ від 20.4.2011 р. № 462 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти».
- Постанова КМУ від 15.8.2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».
- Постанова КМУ від 18.7.2012 р. № 635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 і від 14 червня 2000 р. № 963».
- Постанова КМУ від 01.8.2012 р. № 706 «Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року».
- Постанова КМУ від 21.8.2013 р. № 607 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами».

Накази Міністерства освіти і науки України:

- Про затвердження типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів № 1205 від 6.12.2009 р.
- Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах № 1224 від 9.12.2010 р.
- Про внесення змін до Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації № 623/61 від 23.6.2011 р.
- Про затвердження заходів щодо вдосконалення діяльності інтернатних закладів на період до 2012 року № 765 від 8.7.2011 р.

- Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 16.8.2012 р. № 920, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 5 вересня 2012 р. за № 1502/21814 «Про затвердження Положення про навчально-реабілітаційний центр».
- Спільний наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту та Міністерства охорони здоров'я № 995/557 від 10.09.2012 р. «Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».
- Про затвердження Плану заходів щодо виконання завдань і заходів Державної цільової програми на період до 2020 року № 1063 від 1.10.2012 р.
- Про затвердження плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів, № 768 від 14.6.2013 р.
- Про організацію діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій № 680 від 4.6.2013 р.
- Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа), № 80 від 28.1.14 р.
- Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України 6 лютого 2015 р. № 104/52 «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах».
- Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, № 134 від 12.2.2015 р.
- Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах № 8 від 12.1.2016 р.

Інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України:

- «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» № 1/9-384 від 18.5.12 р.
- «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання» № 1/9-529 від 26.7.2012 р.
- «Щодо одержання документа про освіту учнями з особливими потребами загальноосвітніх навчальних закладах» № 1/9-245 від 2.4.2012 р.
- «Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами» № 1/9539 від 8.8.2013 р.
- «До листів Міністерства освіти і науки України від 25.6.2014 р. № 1/9-335 і від 13.8.2014 р. № 1/9-413» № 1/9-430 від 28.8.2014 р.
- «Про організацію навчально-виховного процесу учнів з розумовою відсталістю та затримкою психічного розвитку» № 1/9-413 від 13.8.2014 р.
- «Про забезпечення безперешкодного доступу до навчальних закладів» № 1/9-414 від 13.8.2014 р.
- «Про доступність дітей з особливими потребами до опорних навчальних закладів» № 1/9-293 від 9.6.2016 р.

Посібник

Інклюзивна освіта від А до Я: poradник для педагогів і батьків

Укладачі: Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк

Розповсюджується безкоштовно

Київ-2016

